כיתן שזהו מוסד חברתי שלא תיתכן מדינה בלעדיו, מן הדין היה, לכאורה, ש־בעייותיו תהיינה ידועות לא רק לשוכנים בין כתלי הכלא. אך, למעשה, מה יודע ה־ציבור שבמדינה על בעיות אלה? מה ידע־תי אני עליהן, לפני בואי לכאן? — אפס!

אמנם, מספר האסורים שבמדינה נראה קטן למדי: לפי מה שפורסם לא מזמן, נמצאים בכל בתי־הסוהר הישראליים כ־1100 אסירים בסך־הכל (מהם עשרים וכמה אסי־רות בלבד), כלומר בערך אחד לכל אלפיים נפש במדינה. בהשוואה למדינות אחרות זהו, כמדומני, קואופיציינט נמוך. אך ה־פרובלימאטיקה, כידוע, אינה מותנית דוו־קא בכמות.

מהי מהותו היסודית של בית־הסוהר, מהם תפקידיו מבחינת הציבור — המדינה, ומכאן — מה צריכה להיות הגישה כלפי האסירים, המישסר שבבית־הסוהר, תכליתו מבחינת עתיד היושבים בו וכו׳ — בעייות הן שאינן תלויות במספר האסירים, כי אם בהשקפה החברתית.

באחד הספרים על מצריים בשנות הארבעים (האפז עפיפי: בשולי המדיניות המצרית) קראתי בשעתו הסבר, כי כדי שבית־הסוהר לא ישמש אבן־שואבת לחסרי־כל, מן ההכרח הוא שהתנאים בו יהיו כאלה שיהיה בהם כדי להרתיע אף דלים שבדלים! מאידך, יש ארצות (סקאנדינאביה, ארצות־הברית, שחיץ), שבהן קיימים בתי־סוהר שיושביהם מחזיקים בכיסם את מפתח חדרם, יש להם ראדיו בחדר, יכולים הם להזמין מבחוץ אפילו עוגות וקפה, ולבלות את החיקאנד בחברת האשה והילדים וכו׳.

בארצות הנאורות מתרחקים כיום מן ה־תפיסה ששררה פעם, כי תפקיד בית־הסוהר הוא לענוש את העבריין (בבחינת „עין תחת עין, שן תחת שן") ומתפשטת התפיסה ש־עיקר תפקידו של בית־הסוהר — תוך הענשת הפושע בשלילת חירותו — לתקן את הפושע ולהחזירו למוטב. דבר זה מות־נה כמובן בחקר מעמיק של מניעי הפשע, במיון קפדני של האסירים על יסוד בחינה והסתכלות ממושכת, בהחזקתם סוגים־סוגים לפי מהותם האנושית, גילם, דרגת תרבו־תם ומוצאם החברתי וכו׳ וכו׳.

ומה בישראל? הרושם הוא כי מבחינת בעיית־יסוד אלה, הקו המנחה בבית־הסוהר הישראלי נמצא אי שם בין התפיסה של המדינאי המצרי השמרני הנ״ל לבין זו ש־בסוג בתי־הסוהר הנ״ל בארצות סקאנדי־נאביה, שחיץ וכד׳. אי־שם — לאו דווקא באמצע, ועדיין קשה לו לקבוע לאיזה קצה של תפיסה קרוב יותר.

★ ★ ★

אסור לבכות

מכתבי נתארך. אמנם, משזכה אחד מאיתנו ליהנות מפנסיון זה — מן ה־דין הוא שחברי הקיבוץ ידעו משהו על חברה זו שעמה „השתדכנו".

במרוצת השנים כתבתי לקיבוץ מכתבים מתריסר ארצות אירופה, ומחצי תריסר ארצות המזרח התיכון. ההעלה מי מאיתנו אי־פעם על דעתו שאכתוב מבית־סוהר יש־ראלי (כאסור באשמת פגיעה בבטחון ה־מדינה!) אכן, המציאות עשירה היא מן הדמיון הפאנטאסטי ביותר.

בהגיעי לנקודה זו במכתבי, עלי להפסיק. כל עוד נמשך המישחק, יש לשמור על כללי המשחק. אותה „סוב יודיצה" המצאה מחוכמת היא, ממש כלשון המימרה הרו־סית: „גם מכים, גם לבכות לא נותנים"

ואני לא לבכות מתחשק לי, כי אם לז־עוק חמס! לא הקושי בישיבה כאן מכביד עלי — קשיים יכול אני לשאת כמעט ללא גבול. לא פעם חשבתי בשנים אלו: מהי מידת היסורים שלב אדם יכול לשאת בה בלי להישבר? כנראה שמידה זו גדולה ממה שאנו משערים.

אך כאמור, לא מידת הסבל היא המעיקה עלי, כי אם מידת העוול, שאני מרגיש כי נעשה לגבי, (בעיקר: השימוש בנשק קטלני־דראקוני שאין חוששים כלל להצהיר — להתפאר: איש המואשם על ידנו על־פי חוק זה, עוד לא יצא זכאי. אך בשל אותה „סוב יודיצה" מצוה אני לנשוך את בשרי ולשתוק. שתיקה זו מכרסמת כתולעת — עד עת מצוא.

הקצין התורן השאיר לי את האור ב־חדרי הערב עד שעה מאוחרת למדי, אך עתה עלי להודות לו ולשכבו. כשאיני יכול לישון, הריני מטייל ארוכות בשבילי שער־העמקים ובחדרי החברים — מטייל ומהר־הר...

פתח ביתם? אך נסה־נא לסגור אדם בחדרו על מנעול ובריח, ואסור עליו את היציאה מן החדר — תראה איזו עצבנות ואיזה יצר־הליכה יתקוף אותו!

★ ★ ★

ערבי נוגה מנצרת

הנה הגיע האביב, לפנות בוקר, ב־טרם זריחה, מביאה הרוח הקלילה מ־בעד לחלון המסורג ריח חריף של פריחות למיניהן, בחוץ הכל מלבלב, מרהיב עין.

ייתכן ואילו חופשי לנפשך הייתי, וחסת על הזמן שלצורך טיול קצר, והייתי נשאר ליד שולחן־העבודה. אך כיתן שעל כורחך סגור אתה — גובר בך בעוז מיוחד הרצון לצאת למרחב הסבע, לטייל בשדה ובגן ול־התבשם ממראות האביב הנפלא של ארצנו.

בנגריה, בה אני עובד כעוזר למחסנאי (המחסנאי הוא איש סגל הסוהרים), עובד בחור צעיר מנצרת, כבן עשרים. יושב הוא כאן כשפוט למאסר־עולם בשל רצח שהיה מעורב בו איכשהו. בחור טוב, שקט, לא טיפש, אך איזה תוגה חרישית נסוכה על פניו! מתבונן אני כיצד עולה הוא לא פעם על שולחן שליד חלון הפונה לכביש הראשי, העובר לא הרחק מבית־הסו־הר, ובהצמידו עיניו אל ה„חוץ", יכול הוא לעמוד כך שעה ארוכה־ארוכה.

בעיית פסיכולוגיות מסוג זה רבות הן בתנאי בית־הסוהר. עם כל החשיבות ש־בקשיים הפיזיים למיניהם — לא בהם ה־מיבחן המכריע. אם הדבר הזה נכון הוא, הרי גם התגברות האסיר על מצוקותיו, יותר משהיא מותנית בכוחות הפיזיים ל־שאת בחיים אלה, הרי היא מותנית בכוחו־תיו הנפשיים־הרוחניים.

ואמנם אפשר לראות כאן אנשים גברת־נים מבחינה פיזית, והם סובלים מדכאון נורא, מהלכים קודרים ומרי־נפש. ולעומת זאת תראה אנשים חלשים למדי מבחינה פיזית השולטים יפה ברוחם, מגלים אדיבות ואפילו נדיבות־לב. אין לשכוח: היושבים כאן ב־צוותא שונים מאד זה מזה במוצאם, בחי־נוכם, בגילם, בתכונותיהם, בהשקפותיהם ובנטיותיהם, ואין מכביד יותר מאשר צוותא כפויה על בני־אדם.

התקנות והנוהל של בית־הסוהר יש בהם הרבה מן השיגרה, ולא מעט מן האבסור־דיות, שכן עשויים הם בשביל כלל האסי־רים, וגם בשביל כלל הסוהרים. אין מפ־לים בין אסיר לאסיר. כדי שלא יהיה צורך לסמוך על הגינותו של פלוני מן הסוהרים — עושים הכל „פשוט ביותר", כלומר שאף האסיר הגרוע ביותר ואף הסוהר הלא־חכם ביותר „יימצא בתוך ה־מסגרת", והאחרים יהיו מיישרים את ה־שורה לפיהם. זהו מה שקרוי „איזון כלפי מטה".

★ ★ ★

רעב או עוגות וקפה?

בכל מקום בו חיים בני־אדם, גם חטיבה חברתית זו של בית־הסוהר פרובלמטיקה מיוחדת לה.

במדינה

עתונות

הלפיד שכבה

„קשה מאוד להסביר לילד בן שש, בכיתה אל״ף, כי הרומאים קדמו לבריטים, וכי נס־חנוכה קדם לנס יום־העצמאות," נאנחה מורה צעירה.

בני השש נולדו בהיות מדינת ישראל בת שמונה. אולם מה מצבם של בני ה־17, תלמידי הכיתה השביעית בגימנסיות, שהיו בני שלוש כאשר נולדה מדינת ישראל?

עתונאי אחד — כתב מעריב יוסף („טומי") לפיד — עלה השנה, ערב יום־העצמאות, לבדוק את הדבר. תוצאות מחקרו היו מזעזעות למדי, והן היוו את הכתבה הטובה ביותר בערימת־הנייר של יומוני יש־ראל ערב החג.

הנציב העליון קאוקג׳י. לפיד בחן 86 תלמידי הכיתות העליונות של הגימנס־יות באיזור תל־אביב. לכולם הציג עשר שאלות. התשובות היו מפתיעות:

● „מי היה קאוקג׳י?" רק 16 מבין ה־86 ידעו משהו על מי שהיה מפקד צבא־השיחרור הערבי. הרוב לא ענה כלל. אחד סבר כי היה נציב עליון, אחד שהיה מפקד הלגיון הערבי.

● „האם שמעת על יצחק שדה?" רק 48 מבין 86 ידעו מיהו. אך 72 ידעו מי ארי בן־כנען. כי אכסודוס, ספר הקיטש וסרט־הקיטש האמריקאיים שהציגו את מל־חמת־השיחרור כמערבון בנאלי, הם מקור־הידע העיקרי של הנוער הישראלי לגבי תקופה זו.

● „מה היה כיס פאלוג׳ה?" ל־69 מבין ה־86 לא היה שום מושג. אחדים חשבו שהיה זה קומץ הקיבוצים שנותקו בנגב.

המעטים שידעו על מלחמת־תש״ח, לא למדו את הדבר בבית־הספר. המצטיין ביו־תר, אבנר שנפלד (17), הגדיר את מקורות ידיעתו: „אבי היה בהגנה. אחותי הגדולה היתה בפלמ״ח. שמעתי די סיפורים בבית, אני מאזין לרדיו, ראיתי את בערבות הנגב ואת אכסודוס, אני קורא עתונים, קראתי חוברות של מערכות ואת שני הספרים של אורי אבנרי."

מקורותיו של מצטיין שני, ניסים לופו (16), יליד בולגריה: „אני מתעניין בתעופה, ובגלל זה קראתי כמה ספרים על רכש, ואת כך התגונן ישראל של מנחם תלמי, את אכסודוס של לאון יוריס, את בשדות פלשת, ואת החבלן הטוב אלכס של שרגא גפני."

בת דור האספרסו. מה תופס בראשי התלמידים את מקומן של הידיעות? התשו־בה: מליצות נבובות, הקלוטות ממאות נאומים מטומטמים של עסקנים מפלגתיים וממלכתיים. דוגמאות:

● אלה שפירא (16), אותה מגדיר לפיד כ„נערה חריפה, בת דור האספרסו", תלמידת המגמה הסוציולוגית: „כאשר האנגלים עזבו את הארץ וביג׳י הכריז במוזיאון תל־אביב על העצמאות, פלשו שבע מדינות ערב, כמו שאומרים, מצריים, ערב הסעודית, ירדן, עיראק, סוריה, לבנון — עוד פעם, הרי זה רק שש, אז למה אומרים שבע?* לא חשוב — העיקר, שהם ניסו לפצל אותנו. הכל היה נס. היה פער גדול, חייל ישראלי היה שווה עשרה ערבים, קראתי שהיום הוא שווה רק שלושה. זה היה נצחון של רוח על בשר, שאי־אפשר לחזור עליו הרבה פעמים, דבר כזה קורה כאשר העם נלחם על חרותו, או שאין לו ברירה."

מי אחראי לגיבוב המליצות, המטמטם את נפש הנוער, תחת להקנות לו ידיעה על העבר הקרוב? משיב לפיד: לפי תוכנית־הלימודים, מוקדשים לתולדות מלחמת־תש״ח רק ששה השבועות האחרונים של הכיתה השביעית, כשכל תלמיד כבר מתכונן לבחי־נות־הבגרות ואין דעתו פנויה לחומר חדש. במקרים רבים אין המורה מגיע כלל לפרק זה, מפאת פיגור שהל בלימוד פרקים קודמים בראשית השנה.

גיבורי העורף. אלא שגם זו רק

(המשך בעמוד 10)

* „שבע צבאות ערב" הם מליצה בלבד. רק חמשת צבאות מצריים, ירדן, סוריה, לב־נון ועיראק פלשו. סעודיה ותימן שלחו רק מחלקות סמליות. בגלל המאמץ העליון של החברה העברית, לעומת אדישות החברה הערבית הגדולה, היה מספר החיילים משני הצדדים כמעט שווה. לערבים היה, לעומת זאת, יתרון ניכר בנשק חדיש־יחסית, בעיקר בשלבים הראשונים.

הקו הצרפתי

חופשתך באירופה

הקו הצרפתי

מציע לך

הצעה בלעדית:

★ 9 ימים בלב הים

★ 3 שבועות מכונית באירופה

המחיר -.595 ל״י

(כולל -.69 $)

ועוד -.178 ל״י מסים

זהו זה!

פ נ ה

לסוכן הנסיעות שלך!

COMPAGNIE FRANÇAISE DE NAVIGATION

אתה מתכונן לבחינות?

קנה את הספר „איך ללמוד" ותופתע מהצלחתך. מורה אקדמאי מנוסה מסביר שיטה חדשה ללימוד, חסכונית ויעילה, פרי מחקר פדגוגי מעמיק. ההקדמה: פרופ׳ פ. אולנדורף, הטכניון חיפה.

„איך ללמוד" — בכל החנויות.

המכון הישראלי

לגרפיקה שימושית

השבוע נפתח קורס חדש

פרטים והרשמה:

10—12 בבוקר 5—7 בערב

חיפה: רחוב ביאליק 17

תל־אביב: רחוב בלפור 6

ירושלים: רח׳ הלל 6, בסמטה